

● Vahiy ve Dağ Örneklği

● Peygamberleri Tasdik
Aracı Olarak Mucize

● Peygamberlik Üzerine
Bir Değerlendirme

● Nübbüwet İlişkisi

● Küreselleşen Dünyada
İslam ve Vahyi Üzerine

● Peygamber Çağrısı
ve İnsan

● Gaybı Tecrübe Eden Adam
Hz. İbrahim

● İslâm Vahyinin
Hıristiyanileştirilmesi Girişimi

Din ve TOPLUM

4 Aylık İlmî Dergi • KASIM'08

SAYI:05

Din ve TOPLUM

4 Aylık İlmî Dergi • KASIM'08

Diyanet-Sen Adına Sahibi:

Ahmet YILDIZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mehmet Ali GÜLDEMİR

Genel Yayın Koordinatörü

Recep EKMEKÇİ

Yayına Hazırlayan

Revasiye KARASLAN AYTEN

Yayın İdare Merkezi

GMK Bulvarı, Şehit Daniş Tunalıgil Sk.
No: 3/10-11-12 Ankara

Tel: 0312 230 46 86

Faks: 0312 232 13 99

Büro Cell: 0533 657 70 21 - 22

www.diyamet-sen.org.tr

Yayın Periyodu: Yılda 3 sayı yayımlanır.

Yayın Türü: Yerel Süreli / Ücretsiz Dağıtılır.
01 Kasım 2008

Grafik-Tasarım

Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri
Cevizlidere Mah. 7. Sk. No:5 Balgat-Ankara

Tel: 0312 472 07 90

www.hangarreklam.com

Baskı

Öncü Basımevi

Kazım Karabekir Cad. Ali Kabakçı İşhanı

No: 85/2 İskitler-Ankara

Tel: 0312 384 31 20

www.oncubasimevi.com

Din ve Toplum, Diyanet-Sen'in
ilmî, bilimsel, akademik ve sosyal hayata katkısıdır.

İÇİNDEKİLER

07

Vahiy ve Dağ Örneği

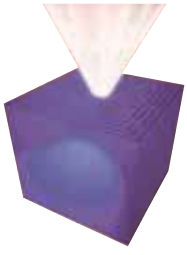
Prof. Dr. Mehmet BAYRAKDARPeygamberleri Tasdik
Olarak Mucize*Dr. Zübeyir BULUT*

13

22

Bildirimsel Vahyin
Unsurları
Bağlamında*Dr. Aydın IŞIK*Nübüvvet
İlişkisi*Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ*

36

Peygamber Çağrısı ve İnsan

Yrd. Doç. Dr. Bülent SÖNMEZ

44

58

Küreselleşen Dünyada İslam Vahyi Üzerine

Prof. Dr. Recep KILIÇ

Gaybı Tecrübe Eden Adam Hz. İbrahim

Yrd. Doç. Dr. Gürbüz DENİZ

66

72

İslâm Vahyinin Hristiyanîleştirilmesi Girişimi

Prof. Dr. Mehmet BAYRAKDAR

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA İSLAM VAHYİ ÜZERİNE

Prof. Dr. Recep KILIÇ
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Gizlice veya hızlı bir şekilde bildirmek, konuşmak, ilham etmek, imâ ve işarette bulunmak gibi anlamlara gelen vahiy; en genel anlamıyla, Allah'ın tarihe müdahale etmesi manasına da gelir. İlâhî dinlere göre ilk insan olan Hz. Adem, aynı zamanda kendisine vahyedilen ilk peygamberdir. Hz. Adem ile başlayan vahiy geleneği, peygamberimiz Hz. Muhammed'e Kur'an-ı Kerim indirilinceye kadar devam etmiş; peygamberimiz son peygamber olduğu için, onunla tarihin akışını değiştiren vahiy gönderme işi sona ermiştir. Dinler tarihçileri vahyin, en azından fikrinin, bütün kültürler ve bütün dinlerde mevcut olduğunda fikir birliği içindedirler. Buna göre "dinleri birbirinden ayıran esas özellik, onların bir kısmının vahye dayanmaları, diğerlerinin dayanmamları değil, vahyin muhtevası hakkında sahip oldukları farklı anlayışlardır." (Baillie, 45) Geleneksel anlamıyla vahiy, insanların kendi yetileriyle keşfetme imkanları olmayan konularda Allah'ın önerme formunda bildirmiş olduğu hakikatlerin bütünü şeklinde tarif edilebilir. (Helm, 61)

Vahiy, bir dinin uluhiyet, nübüvvet, iman ve kutsal kitap öğretilerinin anlaşılmasında rol oynayan anahtar bir kavram durumundadır. Bu sebeple teoloji ve din bilimleriyle ilgili çalışmalarda, vahyin anlaşılması önem kazanır. Çünkü vahiy anlayışı, din anlayışını da şekillendirir. Nasıl bir vahiy anlayışına sahip olduğu bilinmeyen bir düşünürün, dinin temel kavramları hakkında söylediklerini tam olarak kavramak mümkün olmaz.

İlk baskısı 1969 yılında yapılmış ve 1982 yılında *Modern Dünyada İslam Vahyi* adıyla dilimize çevrilmiş olan *Islamic Revelation and Modern World* isimli eserinde W. Montgomery Watt, genelde "vahiy", özelde "İslam vahyi" hakkında önemli tespitlerde bulundu. Buna rağmen düşünce dünyamızda bu tespitler, kanaatimce, hak ettiği ölçüde eleştirel

bir değerlendirmeye tabi tutulamadı. Oysa Watt'ın İslam vahyi hakkında yaptığı tespitler, klasik vahiy anlayışımız, Kur'an-ı Kerim tasavvurumuz ve İslam itikadımız üzerinde köklü değişiklikler ortaya çıkartacak ölçüde öneme sahipti. Bu yazıda Watt'ın görüşlerini özetlediğini düşündüğüm aşağıdaki üç paragrafın-
dan hareketle,

nazil olan
k ı -

sımlarında
toplumun ih-
tiyaçlarını gidermeğe
yönelik birtakım emir ve di-
rektifler yer almaktadır. O halde
Hristiyanlıktaki vahiy kavramı hakkında
yukarıda söylenenler, İslâmî vahiy kavramı
için de aynen söylenebilir. (Watt, 24-25)

II. Paragraf:

Müslümanlar, Kur'an'ın muhtevasında-
ki yenilik ile ilgili birçok Avrupalı ilim adamının
kabul etmekte güçlük çektikleri birkaç iddia
daha ortaya atmaktadırlar. Şöyle ki, Müslüman-
lar, Kur'an'ın uzak mazi (mesela İncil'de geçen
olaylar) hakkındaki ifadelerini, normal tarihî ge-
lenekten daha fazla bir otoriteye sahip olarak
görmektedirler. Bu, Kur'an'ın müstakil bir tarihî
kaynak olduğunu iddia etmekle aynı anlama ge-
lir. Günümüz ilim adamı, Kur'an'ı, kendi devrinin
olayları hakkında önemli bir kaynak olarak gör-
mektedir. Mazideki olaylar hakkındaki ifadelere
gelince, o, bunların Mekke'de cari olan tarihî fi-
kirleri yansıtmaktan başka bir şey yaptığını kabul
etmeye hazır değildir. Bu sorunun en çok önem
kazandığı nokta, Müslümanların Kur'an'a daya-
narak Hz. İsa'nın haça gerilip öldürülmediğini
savunmalarıdır. (Watt, 80)

III. Paragraf:

Kur'an, Allah'ın insana insan için gönderdiği
ezeli bir kelimadan ibaret değildir. Vahiy, ilahi bir
kaynaktan gelmekle beraber, onun insanlara ak-
tarılması olayının son safhaları tamamen beşeri
kanallardan geçmektedir." (Watt, 146) ... Şimdi
burada şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır: Temel
tecrübeyi oluşturan bu sözler veya kelimeler, Hz.
Muhammed'in şuuruna nasıl ulaştı? O, bu sözlerin

küreselleşen
dünyada İslam
vahyinin anlamı ve önemi üze-
rinde durmak istiyorum.

I. Paragraf:

Son yıllarda Hristiyan düşünce hayatında
görülen önemli akımlardan birine göre, vahiy,
Tanrı'nın bir faaliyetidir. Vahiy aktivitesinde Tanrı
bizzat kendisini malum eder... İslâm kelimacıları,
bu şekilde bir vahiy kavramı üzerinde pek fazla
durmamışlardır. Buna rağmen bu görüş İslâm'a
yabancı değildir. O, açık bir şekilde olmasa da,
gelenekleşmiş İslâmî görüş içinde vardır. İslâm'a
göre Allah, daha önce yaşamış olan insanlara na-
sıl peygamber gönderdi ise Hz. Muhammed'i de
vakti gelince peygamber seçip öncelikle Mekke
halkına gönderdi ve bu yolla onlara ilahi mesa-
jını iletmış oldu. Hz. Muhammed'in seçilmesi ve
ona vahiy gelmesi, Allah'ın faaliyette olduğunu
göstermektedir. Bu faaliyet bütün insanlığa yö-
neliktir. Zamanla Hz. Muhammed'in vazifesi bir
"uyarıcı" veya haber ileticisinin görevini çok aştı.
Allah'ın elçisi ve peygamberi olarak, Hz. Mu-
hammed mü'minler topluluğunun işlerini yönet-
mek zorunda idi. İşte Peygamber'in bu şekildeki
faaliyetlerini de Allah'ın faaliyeti olarak görüp
değerlendirmek mümkündür.... Kur'an'ın son

Batı düşüncesinde iki vahiy anlayışı ortaya çıkmış oldu. Bunların ilki, Tanrı'nın, belirli hakikatleri önerme formunda bildirmesi şeklinde anlaşılan önerme merkezli anlayıştır; ikincisi de Tanrı'nın, Hz. İsa'ya hulûl ederek kendi zâtını ifşa etmesi şeklinde anlaşılan görüştür.

kendi düşüncesinin bir ürünü olmadığına kesinlikle inanıyordu. Bizim, onun bu konudaki samimiyetinden şüphemiz yoktur. Modern görüşü savunan biri için cevap pek zor değildir: Bu sözler Hz. Muhammed'e kendi şuuraltından gelmektedir... (Watt, 149)

Birinci paragraftan, Watt'ın Hristiyanlıktaki vahiy kavramı ile İslâmî vahiy kavramı arasında açık bir ayırım yaptığı, ancak son yıllarda Hristiyan düşünce hayatında görülen vahiy anlayışının İslam vahyi için de söz konusu olabileceğini iddia ettiği, ilk bakışta kolayca anlaşılmaktadır. Şimdi vahiy anlayışı

açısından Hristiyanlık ile İslamiyet arasında nasıl bir farkın olduğunu, Watt'ın iddia ettiği anlamda iki dinin vahiy anlayışları arasında nasıl bir benzerliğin olabileceğini ve iddia edilen bu benzerliğin dinî alandaki mantıkî sonuçlarını anlamaya çalışalım. Bu konuda daha önce yaptığımız *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy* isimli çalışmamızdan büyük ölçüde istifade edeceğiz.

Hristiyan Vahiy Anlayışı İslam Vahyi İçin de Geçerli midir?

Hristiyanlıkta ilk dönem düşünürleri vahiyden, Tanrı'nın bir dizi hakikat, önerme veya doktrini *bildirmesini* anlarken, modern dönemin düşünürleri vahiy denilince Tanrı'nın bizzat *kendi zâtını* ifşa etmesini anladılar. Vahyin faili Allah'tır. Vahiy tecrübesi, peygamberin kendi dışındaki bir Zât ile şuurlu ve bilgi verici bir şekilde karşılaşmasını gerektirir. Geleneksel anlayışa göre vahyin vasıtası, peygambere bildirilen sözler, teknik bir tabirle, önermelerdir. Batı'da Aydınlanma sonrası dönemde vahyin vasıtasının, söz veya sözün ifade edildiği '*önermeler*' değil de '*olaylar*' olduğu kabul edilmiştir. (Hick, 61-70)

Buna göre modern Batı düşüncesinde iki vahiy anlayışı ortaya çıkmış oldu. Bunların ilki, Tanrı'nın, belirli hakikatleri önerme formunda bildirmesi şeklinde anlaşılan *önerme merkezli* anlayıştır; ikincisi de Tanrı'nın, Hz. İsa'ya hulûl ederek *kendi zâtını* ifşa etmesi şeklinde anlaşılan görüştür. Tanrı bizzat kendi zâtını yani kişiliğini

vahyettiği için, bu ikinci anlayışa *kişi merkezli vahiy* anlayışı da denir. Watt'ın birinci paragrafta "son yıllarda Hristiyan düşünce hayatında görülen önemli akımlardan birine göre" şeklinde atıfta bulunup İslam vahyi için de geçerli olabileceğini söylediği akım, bu *kişi merkezli vahiy anlayışı* olmalıdır.

Vahiy, dinî hakikatlerin önerme formundaki bildirimi şeklinde anlaşıldığında, iman bu ilahi hakikatlerin doğruluğunun tasdik edilmesi anlamına gelir. Vahiy, Tanrı'nın Hz. İsa'ya hulûl etmesinin tezahürü olarak anlaşılması durumunda ise iman, 'tasdik'ten ziyade Tanrı'ya duyulan psikolojik bir 'güven duygusu' olur. Önerme merkezli anlayışta kutsal kitap, Tanrı'nın bildirdiği hakikatlerin kaydı olduğundan, aynı zamanda, vahyin vasıtası olur. Vahiy, Tanrı'nın İsa'ya hulûl etmesinin tezahürü olarak anlaşılması durumunda ise kutsal kitap, bu hulûl olayının beşeri bir kaydı olarak anlaşılır.

Hristiyan düşüncesinde insanları klasik anlayıştan farklı yeni bir vahiy arayışına sevk eden sebepler arasında en fazla üzerinde durulana, klasik vahiy anlayışındaki önermelerin statik ve donuk olmasıdır. Önermelerin bu yapısının, Tanrı'nın insanlarla olan ilişkisini de donuklaştırdığı, Tanrı'yı geri plana çektiği ve insanları "bir metin ve bir zihin" (Baillie, 30) ile baş başa bıraktığı iddia edilmiştir. Önermelerin bu yapısının beraberinde getirdiği teolojik ve felsefi sorunlar olabilir. Ama önerme merkezli vahiy anlayışı yerine 'kişi merkez-

li' anlayış kabul edildiğinde, bu sorunların üstesinden gelindiği şüphelidir. Hristiyan düşüncesinde yeni bir vahiy arayışını ihtiyaç haline getiren esas sebep, Rudolf Bultmann'ın *Jesus and the Word* isimli kitabının Giriş'indeki şu cümlesinde saklı gibi gözükmetedir: "İnciller, Helenistik Hristiyan toplumunda Yunanca yazılmışlardır, oysa İsa ve en eski Hristiyan grup Filistin'de yaşamışlar ve Aramice konuşmuşlardır." Bu konuda Thomas Michel de, benzer şekilde, şunları söyler: "Yeni Antlaşmanın tüm kitapları Yunanca yazılmıştır. Matta İncilinin başlangıçta, İsa'nın ve havarilerinin konuştuğu dil olan Aramice yazılmış olabileceği bir ara ileri sürüldü ise de bu savı doğrulayan pek fazla tarihi ve dilbilimsel dayanak mevcut değildir." (Michel, 32)

Bultmann ve Michel, farklı zamanlarda, müştereken, önemli bir noktaya işaret etmişlerdir. Şöyle ki: Önerme merkezli klasik vahiy anlayışına sahip olunduğu zaman, bu önermelerin kaydedildiği metinler kutsallık taşıyor. Önermelerde ifade edilen hakikatler Tanrı'dan geldiği için kutsal metinler, "Tanrı Kelamı" statüsü de kazanırlar. Ancak metinlerin "Tanrı Kelamı" olmasının gerekli şartı, bu metinlerin, muhatabı olan peygamberlerin konuştuğu dilde olmasıdır. Oysa elde mevcut İncil metinleri, 'Tanrı Kelamı' olmanın bu asgari şartını yerine getirmekten uzak görünmektedir. Çünkü Hristiyan vahyinin muhatabı olan Hz. İsa ve havarileri, Aramice konuşmakta oldukları halde, İncil metinleri Yunanca yazılmıştır. Vahiy anlayışı ile ona tekabül eden kutsal kitap anlayışı arasında doldurulması mümkün olmayan bu kopukluk, Hristiyan düşüncesinde yeni bir vahiy arayışının en temel saiki olmuş gibi gözükür.

Önerme merkezli anlayışta kutsal kitap, "Tanrı tarafından dikte ettirilmiş" bir metin olarak düşünüldüğünden kitaptaki bilgilerin yanlış olması düşünülemez. Bu sebeple önerme merkezli vahiy anlayışına tekabül eden kutsal metinlerin hatadan münezzeh olmaları gerekir. Kişi merkezli vahiy anlayışı kabul edildiğinde, mevcut metinler yine kutsal kabul edilir, ama

buradaki kutsallığa yüklenilen anlam, klasik anlayışın yüklediği anlamdan farklıdır. Burada metinlerin kutsallığı, Tanrı Kelamı olmalarından kaynaklanmaz. Metinler; ya Tanrı'nın kendisini açığa vurduğu hulûl olayının beşerî kayıtları, ya da bireylerin teker teker bu olaydan çıkardıkları sonuçları ifade eder, dolayısıyla her durumda beşerîdirler. Beşerî karakterlerinden dolayı hatadan münezze olmaları söz konusu değildir; kutsallıkları, rivayet ettikleri olayın kutsallığından dolayısıdır.

Klasik vahiy anlayışında, önermeler vasıtasıyla önce "kitap" oluşur. Kitap, kendisine inananlar vasıtasıyla, bir toplum oluşturur. Yani vahiy, 'kitap' vasıtasıyla özel bir toplum oluşturur ve oluşturduğu toplumu şekillendirir. Bu durum, aynı zamanda, dinin vahiy ve kutsal kitap vasıtasıyla kültürü şekillendirdiği manasına da gelir. Kişi merkezli vahiy anlayışında ise; önce Tanrı Hz. İsa'ya hulûl eder, sonra bu olaya şahit olup da şahit oldukları olayı "Tanrı'nın hulûl etmesi" olarak anlayıp yorumlayan insanlar bir toplum oluştururlar. Daha sonra bu toplum, şahit oldukları olaydan anladıklarını yazarak "kitab"ı oluştururlar. Dolayısıyla bu süreçte kitap, kültürel bir toplum tarafından oluşturulmuş olmaktadır. Oluşan bu kitap, özü itibarıyla, şahit olunan hulûl olayının gerçekleştiğine dair tarihî birer vesika durumundadır. Her iki vahiy anlayışında Kitab'ın oluşum süreci aşağıdaki şekilde gösterilebilir:

T. Michel'in, Kur'an-ı Kerim ile Hristiyan kutsal kitabı arasında yaptığı mukayese, konunun anlaşılmasına katkı sağlayacak niteliktedir: "Müslümanlar 'Kur'an'ın meydana getirdiği bir topluluktur. Müslümanlar Tanrı'nın Muhammed'e Kur'an'ı vahyi ile gönderdiğine ve İslâm topluluğunun Kur'an öğretisine uygun olarak şekillendiğine inanır. Hristiyanlara göre ise Tanrı Ruhunun yönettiği topluluğun kendisi, öz ve

gerçek inanç tanıklıklarını, yani Tanrı'nın İsa'da açınlanmasını amaçlayan Yazılar ise daha sonra kaleme alınmıştır." (Michel, 41)

Hristiyan vahiy anlayışı ile ilgili verdiğimiz bu malumatın ışığında şimdi Watt'ın Hristiyanlıkta son dönemde ortaya çıkmış olan vahiy anlayışının İslam vahyi için de geçerli olabileceği yönündeki iddiasını değerlendirebiliriz.

a) *Kişisel vahiy anlayışı* diye isimlendirdiğimiz son dönem Hristiyan düşüncesinde ortaya çıkmış vahiy tasavvurunun ayırt edici özelliği vahyedilen şey meselesinde ortaya çıkar. Buradaki anahtar soru, "vahiy adı verilen faaliyette Allah neyi vahyetmektedir?" sorusudur. İslam vahyinde, vahyedilen şey bir dizi *hakikat* iken, Watt'ın sözünü ettiği son dönem Hristiyan düşüncesinde vahyedilen şey *Allah'ın Zâtı*'dır. Bu son anlayışta vahiy faaliyeti ile Allah'ın Hz. İsa'ya hulul etmesi aynı anlamda kullanılmakta olduğundan Watt, alıntıladığımız birinci paragrafta *Vahiy aktivitesinde Tanrı bizzat kendisini malum eder* demektedir ve bu bağlamda *Hz. Peygamber'in faaliyetlerinin de Allah'ın faaliyeti olarak* görülüp değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Aslında Watt bunu söylemekle, bir anlamda, Hristiyanlıktaki hulûl inancını İslam itikadına uyarlamış olmaktadır.

b) İslam itikadında Hz. Muhammed'in faaliyeti hiçbir zaman *Allah'ın faaliyeti* olarak görülüp değerlendirilmez. Böyle bir anlayış, İslam'ın hem uluhiyet hem de nübüvvet anlayışına aykırı olur.

c) Watt'ın *vahiy aktivitesinde Tanrı bizzat kendisini malum eder* sözü, son dönem Hristiyan düşüncesindeki, ayrıntılarını vermeye çalıştığımız, kırılma noktası ve hulûl (inkarnasyon) inancı göz ardı edilmesi halinde İslam düşüncesi için de savunulabilir gözüktür. Yani İslam vahyinde, bildirilmiş olan hakikatler vasıtasıyla Allah'ın kendisini bilinir kıldığı da düşünülebilir. Ama Watt'ın sözünü ettiği Tanrı'nın kendisini *malum etmesi*, bildirilen hakikatler ile değil doğrudan *Hz. İsa'ya hulûl etmesi* yoluyla olur. Kısaca ifade etmek gerekirse Watt'ın birinci paragrafta dile getirdiği bu düşüncesi İslam vahyi adına kabul edilemez, çünkü İslam vahyinde Allah'ın hulûl etmesi gibi bir anlayış söz konusu olmadığı gibi,

kendi zâtını ifşâ etmesi de düşünülemez. İslam vahyinde Allah, insanların bilmesini istediği hakikatleri “lafzen ve ma’nen” peygamberine önermeler halinde bildirir. Bu bildirimi ifade etmek üzere Kur’an’da kullanılan kavramların ikisi “inzâl” ve “tenzîl”dir. Hz. Muhammed’in ilk vahiy tecrübesini anlattığı hadiste, vahiy faaliyeti hakikatlerin nasıl bildirildiğinin ayrıntılarını bulmak mümkündür.

d) Watt’ın iddiasını İslam Kur’an tasavvuru açısından da kabul etmek mümkün değildir. Çünkü İslam vahyinde, Hz. Muhammed’e önerme formunda gelen hakikatler vasıtasıyla, önce ‘kitap’ yani “Kur’an” oluşur; sonra Kur’an kendisine inananlar vasıtasıyla bir toplum oluşturur. Yani İslam vahiy, ‘Kur’an’ vasıtasıyla özel bir toplum oluşturmakta ve oluşturduğu toplumu şekillendirmektedir. Son dönem Hristiyan vahiy anlayışında ise, önce Tanrı’nın Hz. İsa’ya hulûl etmesi olayı meydana gelir, bu olaya şahit olup yorumlayan insanlar bir toplum oluşturur, sonra bu toplum, yaşadıklarından anladıklarını yazıya geçirerek kitabı oluştururular. Kur’an, Allah’tan gelen hakikatleri muhtevi olduğu için *kelâmullah*tır ve bu sebeple de hatadan münezzehtir. Hristiyan düşüncesinde ise *kelâmullah*, Tanrı’nın hulûl ettiği Hz. İsa’dır; hulûl olayının tarihî vesikası durumunda olan İnciller, hatadan münezzezhlik iddiası taşımaz. Çünkü insan yazarlar tarafından, kendi zamanlarının kültür kodlarına göre *mitolojik* bir şekilde kaleme alınmışlardır.

e) Bu *mitolojik* karakterinden dolayı Hristiyan kutsal kitabı *tarihsel* olarak nitelendirilmesine karşılık, Allah’ın bildirmiş olduğu hakikatlerin toplamı olan Kur’an-ı Kerim, hatadan münezzezhlik iddiası taşır ve bundan dolayı da *evrensel* olarak nitelendirilir.

f) Önerme merkezli vahiy anlayışına sahip olan İslamiyet’in merkezinde, bu önermelerle bildirilmiş evrensel hakikatler bulunur. Hulûl olayının açılımı demek olan kişi merkezli anlayışa dayanan Hristiyanlıkta ise, mutlak anlamda evrensel hakikatler yerine hulûl gibi tarihsel bir olayla ilgili bireysel yorumlar bulunur. Böyle bir vahiy anlayışının şekillendirdiği dinde, dinî olan

her şey, bir yorumlama meselesi hâlini alır ve dinî alana görecelik hakim olur. Kural koyan, değişmeyen emir ve yasakları bulunan normatif bir dinin varlığını tartışmalı hale getiren bu görecelikten kurtulmak için Hristiyanlık, Kilise kurumunu dinî bir otorite olarak kabul etmiştir.

Vahiy müstakil bir bilgi kaynağı mıdır?

Alıntıladığımız ikinci paragrafta Watt, Kur’an ile ilgili önemli sonuçları olan bir iddia da bulunur. Avrupa’lı ilim adamlarının Kur’an ile ilgili bakış açılarına değinerek şunları söyler: *Günümüz ilim adamı, Kur’an’ı, kendi devrinin olayları hakkında önemli bir kaynak olarak görmektedir. Mazideki olaylar hakkındaki ifadelere gelince, o, bunların Mekke’de cari olan tarihî fikirleri yansıtmaktan başka bir şey yaptığını kabul etmeye hazır değildir.* Buradaki anahtar mesele, Kur’an’ın uzak mazi hakkında müstakil bir bilgi kaynağı olup olmadığı meselesidir.

Görüldüğü gibi aralarında pek çok konuda benzerlik olmasına rağmen, vahiy konusunda Hristiyanlık ile İslâmiyet arasında derin farklılıklar vardır. Watt’ın iki dinin vahiy anlayışı arasında benzerlik kurma yönünde yaptığı yorum ve değerlendirmeler, İslam vahyinin mahiyetini değiştirecek niteliktedir.

Konuyu Kur'an bağlamında değerlendirmeden önce genel olarak vahyin bir bilgi kaynağı olup olmadığı meselesi üzerinde durmak gerekir. Ancak bu mesele bu yazının sınırlarını aşacağı için konuyu kısaca şu şekilde özetleyelim: İslam vahiy anlayışında Kur'an, müstakil bir bilgi kaynağıdır. Çünkü vahiy faaliyetinde peygambere Allah tarafından belirli hakikatler bildirilmektedir. Vahiyle bildirilen bu hakikatlerin bazılarına insan, vahiyden bağımsız olarak kendi bilgi edinme vasıtalarıyla da ulaşabilir, bu konularda vahyin fonksiyonu, bilinenlerin sosyal hayata geçirilmesini kolaylaştırmak veya bilginin daha kolay ulaşılabilir hale getirilmesini sağlamaktır. Ancak vahiyle bildirilen öyle hakikatler de vardır ki, bunlara insanın vahiyden bağımsız olarak ulaşabilme imkanı yoktur. Bu gibi konularda vahyin öncelikli fonksiyonu, ilgili konularda insanlara bilgi vermektir. Son dönem Hristiyan düşüncesinde kabul gören anlayışta ise, Tanrı vahiy faaliyetinde hakikat bildirimine yerine Hz. İsa'ya hülûl ettiğinden İnciller ilahî hakikatlerden oluşmaz. İncillerde verilen malumat, o malumatın yazıldığı dönemin anlayışını yansıttığından doğruluk iddiası taşımaz. Bundan dolayı İnciller ile Kur'an'ı aynı statüde değerlendiren Watt günümüz ilim adamının *Kur'an'ı, ancak kendi devrinin olayları hakkında önemli bir kaynak* olarak görebileceğini ifade etmektedir. Kendi devrinin olayları hakkında önemli bir kaynak olarak görüp, mazideki olaylar hakkında *Mekke'de cari olan tarihî fikirleri yansıtmaktan başka bir şey yapmadığını* öne sürmekle, esasen Kur'an'ın Müslümanların inandığı anlamda, vahiy ürünü olmadığını söylemek arasında bir fark yoktur.

Kur'an-ı Kerim'deki sözler veya kelimeler Hz. Muhammed'in şuurluna nasıl ulaştı?

Watt, alıntıladığımız üçüncü paragrafta *Kur'an'daki sözlerin kaynağının Hz. Muhammed'in kendi şuurları* olduğunu modern bir görüş olarak sunmakta ve bu görüşü Jung psikolojisi bağlamında açıklamaktadır.

Jung düşüncesinde şuurları, genel anlamıyla "ataların tecrübelerinin birikimi" olarak kabul edildiğinden, Watt'a göre Hz. Muhammed'in vahiy adına getirdikleri, atalarının tecrübelerinin ürünü olmuş olur. Bunu söylemekle Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'in yaşadığı kültürün ürünü olduğunu söylemek arasında fark yoktur. Zaten Watt'ın, Kur'an tefekkürünün kaynakları konusunda söyledikleri, Kur'an'ı Arap düşüncesinin ürünü olarak takdim eder niteliktedir. "Bu sözler Hz. Muhammed'e kendi şuurlarından gelmektedir."

Her şeyden önce Jung'un vahyi izah tarzı, dinî anlamda vahyin özüne aykırıdır. Çünkü Jung, vahiy gibi metafizik bir meseleyi, fiziksel bir meseleye indirgemektedir. Vahyi bu şekilde açıklamak ile dinî bir terim olarak vahyi inkar etmek arasında herhangi bir fark yoktur. Jung; vahyi rüyalar, vizyonlar ve patolojik durumlara benzer şekilde, ortak bilinçdışının dışı vurumu olarak ele alır. Dolayısıyla vahyin kaynağının, ne olduğu tam olarak belli olmayan, ortak bilinçdışı olduğunu kabul eder. Vahyin kaynağı olarak gösterilen ortak bilinçdışı; hastalarda görülen şaşırtıcı imajlar ve

içgüdülerle izah edilir. İçgüdüler kalıtsal olarak ataların tecrübelerinin birikimi olarak kabul edildiği için, bizim yaşantımızla ilgili olmadığı, aşkın olduğu vurgulanır. Buradaki aşkınlık ile, dindeki Tanrı'nın aşkınlığı, çoğu kez birbirine karıştırılmaktadır. Oysa bu yanlıştır, çünkü Jung'da ortak bilinçdışının muhtevaları olan Tanrı vb. arketipler, atalardan kalma zengin bilgi hazineleri, "hayvan atalardan tevarüsen gelen davranışların yinelenmesiyle oluşmuş muhtevalar" (Jung, 147) olarak görülür. Oysa dinde Tanrı'nın aşkınlığı ile Tanrı'nın ontolojik anlamda yaratılmışlardan farklı bir varlık moduna sahip olduğu anlaşılır.

Görüldüğü gibi aralarında pek çok konuda benzerlik olmasına rağmen, vahiy konusunda Hristiyanlık ile İslâmiyet arasında derin farklılıklar vardır. Watt'ın iki dinin vahiy anlayışı arasında benzerlik kurma yönünde yaptığı yorum ve değerlendirmeler, İslam vahyinin mahiyetini değiştirecek niteliktedir. Kur'an'ı Jung psikolojisi bağlamında değerlendirip Kur'an'daki sözlerin kaynağının Hz. Muhammed'in şuuraltı olduğunu modern bir görüş olarak takdim etmekle Kur'an'ın ilahî kaynağını inkar etmek arasında esasta fark yoktur.

Küreselleşen dünyada bir taraftan farklı toplumlar diğer taraftan da farklı dinler birbirine benzer hale getirilmektedir. Bu süreçte dinlerin temel değerlerinin içi ya boşaltılmakta ya yeniden yorumlanmakta ya da dinin kendi özgün değerleri yerine yeni değerler ikame edilmektedir. Bu yolla küreselleşme, sadece dinler arası ilişkinin seyrini değiştirmemekte,

aynı zamanda dindarın kendi dini hakkındaki tasavvurunu da değiştirmektedir. Böylece din alanında tek düzeliliğe doğru giden yolda ciddi bir mesafe alınmış olmaktadır.

İslam dini Hz. Adem ile başlayan vahiy geleneğinin devamı olması bakımından diğer dinlerle ortak kavramlara sahiptir. Bununla birlikte İslam, bu kavramlara yüklediği anlam içerikleriyle özgünlük kazanır ve diğer dinlerden ayrılır. Vahiy de, dinler arasında ortak olan ve fakat İslam dininin kendine özgü anlam yüklediği kavramlardan birisidir. İslam'ın vahye yüklediği anlam üzerinde yapılacak herhangi bir değişiklik, bu kavramın ilgili olduğu diğer kavramların içeriklerindeki değişikliği de beraberinde getirecektir. Bu sebeple küreselleşen dünyada İslam ile ilgili kavramlar üzerinde Hristiyanlık da dahil başka bir din ölçüt alınarak yapılan yorumlar karşısında eleştirel bir bakış açısına her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Baillie, John, *The Idea of Revelation in Recent Thought*, London 1956.
- Bultmann, Rudolf, *Jesus and the Word*, New York 1958.
- Helm, Paul, *Divine Revelation: The Basic Issues*, London 1982.
- Hick, John, *Philosophy of Religion*, London 1963.
- Jung, C.G., *Analitik Psikoloji*, çev. Ender Gürol, İstanbul 1997.
- Kılıç, Recep, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, İstanbul 2004.
- Michel, Thomas, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş, Dinler Tarihine Katkı*, İstanbul 1992.
- Watt, W. M., *Modern Dünyada İslam Vahyi*, çev. Mehmet S. Aydın, Ankara 1982.